

Др Татјана Катих*

виши научни сарадник

Историјски институт, Београд

ДЕФТЕР ОВЧАРИНЕ И ТОРОВИНЕ КАДИЛУКА МЕДВЕЂА 1597/98. ГОДИНЕ

Апстракт: У раду је представљен садржај османске пописне књиге за наплату овчарине из 1597/98. године у селима кадилука Медвеђа у Крушевачком (Алаџахисарском) санџаку. На основу овог извора могуће је утврдити у којим селима области је узгој оваца био нарочито развијен и, што је још важније, исцртати, барем у грубим цртама, подручје које је спадало под судску јурисдикцију кадије из Медвеђе. Кадилук Медвеђе успостављен је 60-их година 16. века и обухватао је села нахије Медвеђа, и делом села нахија Дубочица и Лесковац.

Кључне речи: Османско царство, дефтер, порез на овце (adet-i aĝnam), порез на торове (resm-i aĝıl), кадилук Медвеђа, Крушевачки санџак.

*

Узгајање оваца и коза присутно је на Балкану од најстаријих времена. Повољни природни услови омогућавали су држање огромног броја стада а самим тим и развој заната везаних за прераду руна/ длаке, коже, лоја, костију и рогова.¹ У средњем веку гајење ситне стоке било је опорезовано кроз радне и натуралне обавеза узгајивача а у складу с обичајним правом.² Душановим закоником кодификовано је право на напасање стада на заједничким пашњацима као и надокнада на име зимовања на властелинском имању.³

* tatjanakatich@gmail.com

¹ О развоју и диференцијацији појединих заната, од оних који сировину примарно обрађују до оних који је секундарно користе види: Александра Фостиков, *Занатство средњовековне Србије*, Београд 2019, 175-182.

² Уобичајена радна обавеза у корист господара властелинства било је тежење вуне, док су натуралне представљале две јагњеће коже односно *јагњетина* и *испорак*, *јарина* за капе, или готови производи: *покровац* (*покрив чрвени*), *клашње* и *окрој*. Детаљније види: Исто, 173.

³ Чланови 74, 75 и 76, као и члан 197, Душановог законика према коме је власник стада дужан да да на име травнине, од сто оваца, овцу с јагњетом.

Падом под османску власт средњовековни обичаји и законодавне одредбе су у истом или нешто измењеном облику ушли и у султанске законе – кануннаме. Касније су, у складу с потребама државе и чињеницом да је узгој оваца био једна од стратешких привредних грана Османског царства, додатно модификоване. Османски порез на овце – овчарина (*adet-i ağnam*; *resm-i ganem*, *koyun resmi*, *koyun hakkı*) представљао је заправо скуп дажбина и то: порез на овце (*adet-i ağnam*)⁴, порез на стада тј. торове – торовину (*resm-i agil*)⁵, травнину (*resm-i otlak*) и порез на испашу - зимску (*resm-i kışlak*) или летњу (*resm-i yaylak*)⁶, као и надокнаду за сакупљаче овчарине⁷. Ове намете плаћали су власници великих стада док су они који су држали свега неколико оваца за личне потребе или имали мало стадо, обично мање од двадесет оваца, плаћали умањен износ или нису плаћали ништа.⁸ Држава се трудила да не оптерети произвођаче и да одржи сточни фонд јер је овчетина била највише трошено месо у Царству.⁹ Додатни приходи

⁴ Овчарина је била обичајна дажбина, убирана по основу коришћења заједничких пашњака једног или више суседних села, који се, према ондашњем земљишном праву, нису смели уступати појединцима нити претварати у пољопривредно земљиште. Пошто су се пашњаци налазили на земљи чији је врховни господар био султан, овчарина је била вид закупа колективних пашњака на државној земљи. Износ овчарине није био висок, варирао је од 2,5% до 3,3% од вредности овце. У другој половини XVI и кроз цео XVII век законом прописана овчарина за подручје Србије износила је једну акчу на свако грло старије од годину дана (рачунало се да је вредност грла 40 акчи). Детаљније види: Намид Hadžibegić, „Porez na sitnu stoku i korištenje ispaša“, *Prilozi za orijentalnu filologiju VIII–IX*, Сарајево, 1960, 63-71; Душанка Бојанић, *Јадар у XVI и XVII веку*, Јадар у прошлости, Лозница 1985, 107-108.

⁵ Торовина је представљала надокнаду за склањање стоке у торове подигнуте на државној земљи. Крајем 16. и током 17. века износила је пет акчи на сваких 300 оваца. Н. Hadžibegić, „Porez na sitnu stoku i korištenje ispaša“, 101; Д. Бојанић, *Јадар*, 107-108.

⁶ Травнина је плаћана за привремено коришћење пашњака у нечијој својини док је порез на зимску или летњу испашу даван за пашњаке на државној земљи. У сва три случаја давала се једна овца од сваког стада. Детаљније види: Н. Hadžibegić, „Porez na sitnu stoku i korištenje ispaša“, 95-100.

⁷ Лица задужена да иду по селима и да скупљају овчарину предавала су новац надлежном кадији који им је потом исплаћивао надокнаду за обављен посао у износу од 20 акчи на сваких 100 оваца. Убирачи овчарине су је делили тако што су половину своје задржавали за себе, а половину давали двојици писара који су састављали дефтер (Н. Hadžibegić, „Porez na sitnu stoku i korištenje ispaša“, 101, нар. 201). Није јасно да ли је свих 20 акчи надокнаде ишло на терет власника стада, државе или су тај износ делили у неком односу.

⁸ Детаљније види: Татјана Катић, „Узгој коза и оваца на простору кидилука Бован крајем XVI века“, *Крушевачки зборник 14*, Крушевац, 2009, 237 нап. 1.

⁹ Процењује се да је осим огромних количина овчетине намењених двору у Истанбулу, сама престоница Османског царства која је бројала између 700.000

од узгоја оваца сливали су се у државну благајну опорезивањем продаје живих грла на пијацама и свежег овчијег меса у касапницама¹⁰, као и свих секундарних производа, сољеног меса, сира, вуне, тканина, кожа и другог који су изношени на пазар.

О порезима везаним за узгој оваца и коза у нашим крајевима у време османске управе детаљно је писао Хамид Хаџибегвић.¹¹ На основу катастарских пописа (тапу тахрир дефтера), пописа овчарине, као и других извора, покушао је да да оквирну процену броја грла у појединим областима, али не и у Крушевачком санџаку коме је Медвеђа припадала.¹² Нешто прецизније податке саопштио је за области Новог Пазара, Трговишта и Бихора и то на основу опширног пописа овчарине у наведеним подручјима, из 80-их година 16. века. у коме су, по селима, појединачно уписани власници стада и број њихових грла.¹³ Овај попис/дефтер сачинила је посебна царска канцеларија (*Ganem kitabeti*) задужена за сакупљање и евиденцију пореза од ситне стоке. Поменута канцеларија редовно је састављала опширне и сумарне дефтере за прикупљање овчарине и торовине (*adet-i aĝnam ve resm-i agil*) које су убиране заједно у исто време, обично у априлу. Остали овчарински намети убирани су у различито доба године а на основу броја грла наведених у овим дефтерима.

За подручје данашње Србије, осим горенаведеног, сачувано је више овчаринских дефтера од којих су до сада, из два сумарна, објављени само парцијални подаци. Из дефтера који покрива области Крушевачког санџака¹⁴

и 800.000 људи, трошила просечно од једне целе до трећине овце по становнику (Fernan Brodel, *Struktura svakodnevnice: mogiće i netogiće*, I, Beograd 2007, 182). Стоку за потребе престонице дотеривали су велики узгајивачи/трговци, тзв. целепи. О друштвеној категорији целепи и њиховим обавезама детаљније види: Татјана Катић и Драгана Амедоски, „Попис целепи Пиротског кадилука из 1581. године“ *Мешовита грађа (Miscellanea)* 33, Београд, 2012, 143-170.

¹⁰ У 16. веку се на сваке две живе овце, намењене продаји на пазару, узимала по једна акча. Уколико се продавало свеже месо, једна акча се узимала на сваке четири заклане животиње. Dušanka Војанић, *Turski zakoni i zakonski propisi iz XV i XVI veka za smederevsku, kruševačku i vidinsku oblast*, Beograd 1974, 24, 26, 65, 77.

¹¹ Н. Hadžibegić, „Porez na sitnu stoku i korišćenje ispaša“.

¹² Хаџибегвић је користио тапу тахрир дефтере за санџаке Вучитрн, Призрен, Смедерево, Херцеговина, Босна, Срем, Пожега, Сегедин, Липово, Чанад, Темишвар и Пакрац. Од овчаринских дефтера користио је оне који покривају следеће области: Вучитрнски санџак, Смедеревски санџак, кадилук Брвеник, кадилук Београд, Скопље, Тетово, Кичево, Трговиште, Нови Пазар, Бихор и кадилуке Ужице, Чачак, Пожегу, Сребреницу и Ваљево. *Isto*, 63-66.

¹³ Хамид Хаџибегвић, „Званични подаци о сточном фонду на подручју Новог Пазара, Трговишта и Бихора из 1585. године“, *Историјски записи* 4, Подгорица, 1969, 586-616.

¹⁴ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (даље ВОА), Kâmil Kereci Defteri (даље ККd), Mevkufat Kalemî Ganem Kitabeti no

публиковани су делови за кадилуке Петруш¹⁵ и Бован¹⁶, а из дефтера који обухвата западне области Смедеревског санџака¹⁷, подаци за кадилуке Пожега¹⁸, Ужице¹⁹ и Сребреница²⁰. Обе пописне књиге доносе укупне бројеве грла по селима утврђене одсеком а не стваран број животиња узгојених дате године.²¹ Изузетно ретко су то износи који представљају чисте стотине; бројеви се најчешће завршавају на -99 (299, 599, 999, 1999), што је чињено због уштеде у надокнади за сакупљаче пореза која је обрачунавана на сваких 100 оваца. Такође су изостављена грла у власништву повлашћених друштвених група, које су делимично или потпуно биле ослобођене давања овчарине (кнезови, примићури, власи-сточари, рудари, војнуци)²² као и оних који су их гајили само за потребе свог домаћинства. Дакле, број оваца и коза на терену свакако је био већи него што је одређено одсеком. На исти начин – одсеком, утврђен је број грла и у београдском и осталим кадилуцима у Србији крајем 16. века, док је у Босни, на пример, као и другим деловима Царства, стока заиста пребројавана. То је, према законским одредбама, чињено у марту, а наплата пореза почела би у априлу, негде и у мају, и могла је да траје до четири месеца.²³

Ако погледамо за сада расположиве податке о броју ситне стоке из последње две деценије 16. века, јасно уочавамо зоне изузетног, високо развијеног и мање развијеног овчарства. На пример, подручје нахије Трговиште односно Пештерска висораван имала је више оваца од области Бихора у северној Црној Гори или од кадилука Ужице; кадилуци у западној

25. Пописна књига је из 1597/98. године и обухвата кадилуке: Медвеђа, Куршумлија, Петруш, Бован, Лесковац и Изморник.

¹⁵ Татјана Катић, „Дефтер овчарине и торовине кадилука Петруш из 1597/98. године“, Мешовита грађа (*Miscellanea*), 29, Београд, 2008, 63-71.

¹⁶ Татјана Катић, „Узгој коза и оваца на простору кадилука Бован крајем XVI века“, *Крушевачки зборник* 14, Крушевац, 2009, 237–246.

¹⁷ ВОА, ККd, *Mevkufat Kalemî Ganem Kitabeti* no 3949. Садржи податке из 1596. године за кадилуке: Ужице, Мала Пожега, Чачак, Сребреница и Ваљево.

¹⁸ Драгана Амедоски и Дејан Булић, „Османски попис овчарине и торовине у кадилуку Мала Пожега из 1596. године“, Мешовита грађа (*Miscellanea*), 40, Београд, 2019, 7–18.

¹⁹ Драгана Амедоски и Дејан Булић, „Узгајање ситне стоке у кадилуку Ужице“, Мешовита грађа (*Miscellanea*) 41, Београд, 2020, 31–52.

²⁰ Дејан М. Булић, „Османски попис ситне стоке гајене у кадилуку Сребреница 1596. године“, Баштина 63, Приштина-Лепосавић, 2024, 1-13.

²¹ У обрачун, по правилу, нису узета у обзир јагњад и јарад млађа од годину дана.

²² Војнуци, на пример, нису плаћали овчарину до 100 грла, али ако су имали више онда су давали по једну акчу на сваке две овце од тог вишка. Н. Hadžibegić, „Porez na sitnu stoku i korištenje ispaša“, 70 и даље детаљније 77-83. О ослобођењу влаха-сточара од овчарине в. *Исто*, 83-85.

²³ *Исто*, 92.

Србији, Ужице, Пожега и Сребреница предњачили су у односу на оне у Поморављу; на пример: у 43 села у области Пожеге евидентирано је 33.186 грла²⁴ (просечно 772 грла по селу) а на десној обали Велике Мораве, између Сталаћа и Ћуприје, у 41 селу кадилука Петруш 23.860 грла²⁵ (582 грла по селу) док је нешто јужније, источно од Алексинца, у 31 селу кадилука Бован било 10.825 грла²⁶ (350 грла по селу)

Крушевачки санџак је на пример у односу на Призренски санџак, у чији састав је улазила Пештерска висораван на северу и област Горе на југу, имао крајем 16. века средње развијено овчарство.²⁷ Судаћи према дефтеру овчарине и торовине за 1597/98. годину²⁸, по бројности села чији су се становници бавили узгојем оваца и по броју грла, предњачила су подручја Лесковца и Куршумлије. Највише ситне стоке имала су села: Бабица Глава (4.440), данас Бабичко северно од Лесковца, Црни Врх (3.067) југозападно од Лебана, неидентификовани Братан (2.999), сви у нахији Лесковац и у нахији Куршумлија село Полом (3.999), данашњи Пролом у општини Куршумлија.²⁹

У кадилуку Медвеђа овчарство је било нешто слабије заступљено него у другим областима Крушевачког санџака, судаћи према подацима које представљамо у овом раду.³⁰ Регистрована су 62 села која плаћају овчарину и торовину, с тим да за њих 11 нису унети подаци о броју грла јер су припадала султановом личном домену – хасу. Када се израчуна просечан број оваца по селу (у 51 селу било је укупно 14.040 грла) види се да је он знатно нижи (275) него у кадилуцима Петруш (582) и Бован (350) на пример. Наравно, ми не знамо колико је било оваца у селима царског хаса као што не знамо ни колико је било оних који су били ослобођени плаћања овчарине. Наиме, главна привредна активност у области Медвеђе било је рударство чији је центар био рудник Прљуш, данас Леце.³¹ Рудари

²⁴Д. Амедоски и Д. Булић, „Османски попис овчарине и торовине у кадилуку Мала Пожега“, 9.

²⁵Т. Катић, „Дефтер овчарине и торовине кадилука Петруш“, 64.

²⁶Т. Катић, „Узгој коза и оваца на простору кадилука Бован“, 240.

²⁷И као такво оно је држави доносило значајне приходе. Примера ради, године 1530. процењена добит од овчарине Крушевачког санџака износила је 450.000 акчи. Овчарина је, као и сваки државни приход, издавана у закуп а међу закупцима су били и домаћи хришћани и муслимани. Драгана Амедоски, „Дуговања Царској благајни на име закупа прихода од овчарине, пореза од влаха и других прихода у санџацима Крушевац и Смедерево (1473–1481. године)“, *Мешовита грађа (Miscellanea)* 42, Београд, 2021, 64 нап. 20.

²⁸ВОА, ККd, Mevkufat Kalemi Ganem Kitabeti no 25.

²⁹*Исто*, 8, 31, 39, 40.

³⁰*Исто*, 1-7.

³¹О руднику Прљуш детаљније види: Dragana Amedoski & Vladeta Petrović, „Mining in Dubočica in the 16th century“, *ТЕМЕ* 42-4, Niš, 2018, 1125-1140. Овде као

су били ослобођени плаћања овчарине³² па је и то, могуће, разлог мањег броја регистрованих грла у овој, за разлику од других, области Крушевачког санџака. Додуше, рудник Прљуш је до краја 16. века престао да ради, барем под тим именом, али су села у његовој околини и даље задржала статус хаса и вероватно одређене повластице по питању давања овчарине.³³ С тим у вези је и чињеница да су села са највећим бројем оваца у овом дефтеру управо она далеко од рударског подручја: Гргуровце (1199 грла) и Дрводељ (999) јужно од Лебана и Свињарица (666) северозападно од Лебана.

Приходи овчарине и торовине обично су припадали султану али су некад могли бити додељени и одређеном санџак-бегу или спахијама или пак вакуфу.³⁴ У кадилуку Медвеђа било је неколико села чија је овчарина спадала у приходе високих војних заповедника а не царске благајне. Број оваца у тим селима није био велики, а уз једно село – Маревац, данашњи Маровац на Гољаку, је чак наведено да су становници сиромашни.

Сумарни дефтери овчарине пружају ограничену врсту података за проучавање привредне историје. Међутим, они могу бити врло користан извор за проучавање историјске топонимије, географије па чак и административно-територијалне организације одређене области. Кадилук Медвеђа, у оквиру кога је сачињен попис њему припадајућих села која дају овчарину, није постојао од почетка османске управе. Све до средине 16. века у овом крају је било мало муслимана те стога није било ни неопходно присуство кадије. За све њих био је надлежан кадија са седиштем у Нишу. Тек са повећањем броја муслимана, услед исламизације и досељавања, у Медвеђи је 60-их година 16. века подигнута прва џамија – џамија Мехмед Челебије, која је служила и као основна школа. Отприлике у то време је и Медвеђа добила свог кадију и постала седиште засебног кадилука.³⁵

На основу списка села која су плаћала овчарину могуће је оквирно утврдити подручје судске надлежности кадије из Медвеђе, уз ограду наравно, да је оно вероватно било и шире. Наиме, у дефтер нису унета

и у Драгана Амедоски и Владета Петровић, *Градска насеља Крушевачког санџака (XV-XVI век)*, Београд 2018, назив растумачен као Прлош а исправније је Прљуш јер данас постоји потес Прљуша у селу Леце (Драгана Амедоски, *Сумарни дефтер Крушевачког санџака из 1516. године*, Београд 2023, 343. нап. 291). Иначе, назив је изведен од речи *прлине*, *прла*, *прлаче*, *прлови*, које означавају мршаво, посно тло које се мрви у прах и које указује на присуство сулфидних и оксидних руда (D. Amedoski & V. Petrović, „Mining in Dubočica“, 1129).

³² Н. Hadžibegić, „Porez na sitnu stoku i korišćenje ispaša“, 82.

³³ Детаљније види: Срђан Катић и Драгана Амедоски, „Дуговања закупаца владарских прихода у рудницима Заплана, Плана, Прљуш и Мејане (1520–1544)“, *Мешовита грађа (Miscellanea)* 45, Београд, 2024, у штампи.

³⁴ Исто, 66-67.

³⁵ Д. Амедоски и В. Петровић, *Градска насеља Крушевачког санџака*, 38-39, 149

сва села кадилука већ само она у којима се у већој мери гајила ситна стока (Види карту у прилогу). Кадилук као подручје судске јурисдикције могао се али и није морао поклапати с одговарајућом територијалном облашћу – нахијом. Његов обим зависио је искључиво од обима посла дотичног кадије, па је тако кадилук Медвеђа могао покривати само подручје нахије Медвеђа или обухватати и суседне нахије. Сама нахија Медвеђа била је веома мала. У сумарном тапу тахрир дефтеру из 1516. године уписано је свега седам села као припадајућа нахији Медвеђи: сама Медвеђа, Краљевце, Горњи и Доњи Слишани, Милатинце, Шишинце и Дренце.³⁶ У сумарном дефтеру из 1530. године³⁷, Медвеђа има статус нефса – управног центра нахије а поред наведених, придодато је и село Орах, које је 1516. године вођено у нахији Лесковац. Јасно је, дакле, да је кадилук Медвеђа у коме је 62 села плаћало овчарину, покривао територије других нахија, Лесковца и Дубочице.

Највећи део уписаних села у овом дефтеру, регистрован је у тапу тахрир пописима Крушевачког санцака, пре свега у најстаријем комплетно сачуваном из 1516. године, који је недавно објављен³⁸ а затим и у попису из 1530. године чије је фототипско издање доступно³⁹. Међутим дефтер садржи и села која нису регистрована ни у једној од поменуте две књиге, што доприноси његовом значају за историјску географију и топономастику. То су села која су или настала касније или из неког разлога једноставно нису обухваћена наведеним пописним књигама. Већина њих је сигурно уписана у каснијим пописима Крушевачког санцака из 1536. и 1570. године, али та грађа још увек није широко доступна. Укупно је наведено 20 таквих насеља, од којих девет за сада остају неидентификована: Браниште, Брзаница, Вражичина, Горња Папраштица, Горња Попова, Добрившница, Кленова, Кориш и Јаковац.

Остала села, од којих највећи део постоји и данас и већином се налазе у широј околини Лебана су: Боштица (Бештица), Грујинце (део Г. Бучумета), Дугосел (Госелце), Лалуновац (Лалиновац), Орање (Оране), Клеић (Клајић), Тумарце (ишчезло) и Рахуна (Рафуна). Занимљиво да се овде као засебна насеља која упоредо постоје помињу Тумарце и Рахуна. Уврежено је мишљење да је старо име Рафуне било Тумарце а да су ново име донели албански досељеници.⁴⁰ Међутим, као што видимо, то су ипак била одвојена

³⁶ Сва постоје и данас изузев села Краљевце и Милатинце која су се налазила северно од Медвеђе, у близини данашњег села Негосавље односно села Кожинце и Бресница. Д. Амедоски, *Сумарни дефтер*, 342.

³⁷ *167 numaralı muhasebe-i vilâyet- Rûm-ili defteri (937/1530), II, Vilçitrin, Prizrin, Alaca-hisâr ve Hersek Livâları, (Dizin ve Tıpkıbasım), Ankara, 2004, 431.*

³⁸ Д. Амедоски, *Сумарни дефтер*.

³⁹ *167 numaralı muhasebe-i vilâyet- Rûm-ili defteri (937/1530), II.*

⁴⁰ Мита Ракић, *Из нове Србије: (Отаџбина, књ. 4, 5 и 6, 1880-1881)*, Лесковац 1987, 558.

насеља, мада у непосредном суседству.⁴¹ Осим тога, Рахуна како је бележи овај попис, као и тапу тахрир дефтер из 1570. године⁴², била је насељена Србима а не Албанцима, па стога порекло имена не треба тражити у албанском језику. У дефтеру овчарине из 1597/98. године срећемо по први пут још и село Драгодол (Драги Део, северозападно од Бојника) и Маревац (Маровац у општини Медвеђа), као и данас ишчезло село Локотницу која се налазила негде у близини Јелашнице код Лесковца.

У наставку следи превод османског извора.

ДЕФТЕР ОВЧАРИНЕ И ТОРОВИНЕ КАДИЛУКА МЕДВЕЂА 1597/1598

[1] село Ђерекар ⁴³	одсеком 199 [грла]
село Горњи Врбовац ⁴⁴	одсеком 59
село Лалуновац ⁴⁵	одсеком 99
село Штулац ⁴⁶	одсеком 599
село Брзаница ⁴⁷ , припада Коца Бали-бегу	одсеком 122
село Коњина ⁴⁸	одсеком 299
село Свињарица ⁴⁹	одсеком 666
[2] село Орање ⁵⁰	одсеком 192
село Магаш ⁵¹	одсеком 318
село Ивање ⁵²	одсеком 199
село Маревац ⁵³ , тимар Али-бега, сиромашни су	одсеком 99
село Горње Рујковце ⁵⁴	одсеком 199
село Доње Рујковце ⁵⁵	одсеком 299

⁴¹ Старији назив Тумарца било је Вучковци. Године 1516. уписано је само село Вучковци (Д. Амедоски, *Сумарни дефтер*, 536) а 1570. године Вучковци другим именом Тумарце (ВОА, Тапу Тахрир Дефтери no. 567, 361).

⁴² ВОА, Тапу Тахрир Дефтери no. 567, 354.

⁴³ Ђулекар, источно од Медвеђе.

⁴⁴ Врбовац северно од Прекопчелице.

⁴⁵ Лалиновац, западно од Лебана.

⁴⁶ Штулац, западно од Лебана.

⁴⁷ Неидентификовано.

⁴⁸ Коњино код Лебана.

⁴⁹ Свињарица, поред Прекопчелице.

⁵⁰ Оране, општина Бојник; није идентично селу Орах другим именом Орашница у нахији Лесковац, како је идентификовано у Д. Амедоски, *Сумарни дефтер*, 343.

⁵¹ Магаш, западно од Бојника.

⁵² Ивање, јужно од Магаша.

⁵³ Маровац, општина Медвеђа, југоисточно од Старе Бање.

⁵⁴ Рујковац, општина Медвеђа, југозападно од Лебана.

⁵⁵ Исто.

село Расохац ⁵⁶	одсеком 199
село Статовац ⁵⁷	одсеком 294
[3] село Турјан ⁵⁸	одсеком 199
село Нешовце ⁵⁹ , припада Газанфер-бегу	одсеком 37
село Славник ⁶⁰	одсеком 299
село Каменица ⁶¹	одсеком 242
село Штатарица ⁶²	одсеком 199
село Луха Велика Брестовац ⁶³	одсеком 155
село Опроштица ⁶⁴	одсеком 199
село Грујинце ⁶⁵	одсеком 99
[4] село Шиловац ⁶⁶	одсеком 199
село Радиновац ⁶⁷	одсеком 177
село Добрившница ⁶⁸	одсеком 199
село Гури Баба ⁶⁹	одсеком 219
село Доња Локошница ⁷⁰	одсеком 311
село Кленова ⁷¹	одсеком 133
село Јаковац ⁷²	одсеком 499
село Тумарце ⁷³	одсеком 219

⁵⁶ Расовача, западно од Лебана.

⁵⁷ Статовац, југозападно од Оране и Мајковца, општина Бојник.

⁵⁸ Турјане, југозападно од Бојника.

⁵⁹ Вероватно одговара селу Нишавце из 1516. године кога Д. Амедоски, *Сумарни дефтер*, 572, идентификује с потесом Нишавиште у селу Славник, западно од Бојника.

⁶⁰ Истоимено насеље северозападно од Бојника

⁶¹ Истоимено насеље западно од Лесковца у општини Бојник.

⁶² Данас потес Штитарица у селу Прекопчелица.

⁶³ У попису из 1516. године заведено као Лухане (Д. Амедоски, *Сумарни дефтер*, 492). Данас ишчезло, налазило се код села Брестовац, северозападно од Бојника.

⁶⁴ Пороштица, јужно од Лебана.

⁶⁵ Грујинци, део насеља Горњи Бучумет.

⁶⁶ Шилово, западно од Лебана, на Јабланици.

⁶⁷ Радиновац, западно од Лебана, на Јабланици.

⁶⁸ Неубицирано.

⁶⁹ Налазило се између данашњих села Гргууровца и Клајића. Данас један улица у Клајићу носи назив Заселак Гурибаба. Иначе је Гури Баба назив планине изнад села Гргууровца, као и Шуманске реке код њеног изворишта, крак који извире код Дрводеље. Детаљније види: Владимир Стојанчевић, „Подаци за опис јабланичког среза“, *Лесковачки зборник* 24, Лесковац, 1984, 247.

⁷⁰ Истоимено насеље северно од Лесковца у општини Брестовац.

⁷¹ Непознато.

⁷² Непознато.

⁷³ Рафуна, југозападно од Лебана.

[5] село Локотница ⁷⁴ , спада под Јелашницу	одсеком 499
село Дијак ⁷⁵	одсеком 255
село Ујаново ⁷⁶	одсеком 155
село Кориш ⁷⁷ , припада царским хасовима	
село Црводол ⁷⁸ , припада царским хасовима	
село Вражичина ⁷⁹ , припада царским хасовима	
село Драгодол ⁸⁰ , припада царским хасовима	
село Брајшор ⁸¹ , припада царским хасовима	
село Грабовица ⁸² , припада царским хасовима	
село Горња Попова ⁸³	
село Браниште ⁸⁴	
село Бучумет ⁸⁵ , припада царским хасовима	
село Вртоп ⁸⁶ , припада царским хасовима	
село Бријан ⁸⁷ , припада царским хасовима	
село Прекочелица ⁸⁸ , тимар Бекир-аге	одсеком 460
село Моривеш ⁸⁹	одсеком 55
[6] село Дрводел ⁹⁰	одсеком 999
село Клеић ⁹¹	одсеком 155
село Боштица ⁹²	одсеком 119
село Горња Локошница ⁹³	одсеком 199

⁷⁴ Неубицирано, негде у близини Јелашнице код Лесковца.

⁷⁵ Данас Ђаке, северозападно од Медвеђе.

⁷⁶ Вујаново, западно од Бојника.

⁷⁷ Непознато.

⁷⁸ Данас заселак Црводик код села Горњи Гајтан, северозападно од Медвеђе.

⁷⁹ Непознато.

⁸⁰ Драги Део, северозападно од Бојника.

⁸¹ Брајшор, општина Медвеђа, северозападно од рудника Леце. Године 1516. уписано као Браздишор (Д. Амедоски, *Сумарни дефтер*, 344).

⁸² Данас истоимени заселак код села Негосавља, близу Медвеђе.

⁸³ Неидентификовано.

⁸⁴ Неидентификовано.

⁸⁵ Сада Горњи, Средњи и Доњи Бучумет, општина Медвеђа.

⁸⁶ Вртоп, сада део насеља Дренце, општина Медвеђа.

⁸⁷ Данас село Горње и Доње Бријање северозападно од Лесковца.

⁸⁸ Прекопчелица, општина Лебане.

⁸⁹ Мрвеш, јужно од Бојника.

⁹⁰ Дрводел, југозападно од Лебана.

⁹¹ Данас Клајић, општина Лебане, јужно од Лебана. Старији назив села био је Чункурус. У попису из 1536. године (ВОА, Тару Tahrir Defteri no 179, 712) убележено је село Чункурус другим именом Клајић, а 1516. године само Чункурус (Д. Амедоски, *Сумарни дефтер*, 550, 573, 584).

⁹² Бештица југоисточно од Лебана.

⁹³ Данас истоимено насеље северно од Лесковца.

село Шумане ⁹⁴	одсеком 135
село Горња Папраштица ⁹⁵	одсеком 499
село Липов Дел ⁹⁶	одсеком 599
село Дупљани ⁹⁷	одсеком 155
[7] село Црни Врх ⁹⁸	одсеком 380
село Радевац ⁹⁹	одсеком 342
село Сковрч ¹⁰⁰	одсеком 149
село Дугосел ¹⁰¹	одсеком 219
село Мојкофце ¹⁰²	одсеком 41
село Рахуна ¹⁰³	одсеком 199
село Гргурофце ¹⁰⁴	одсеком 1199

ФАКСИМИЛИ:

Mevkufat Kalemi Ganem Kitabeti no 25, 1-2

⁹⁴ Истоимено насеље код Лебана.

⁹⁵ Неутврђено.

⁹⁶ Можда Липовица јужно од Лебана.

⁹⁷ Данас Живково, северно од Лесковца.

⁹⁸ Црни Врх, северно од Медвеђе.

⁹⁹ Радевце, источно од Сијаринске Бање, општина Лебане.

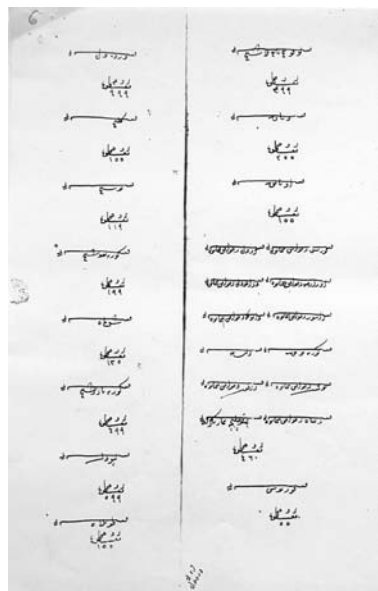
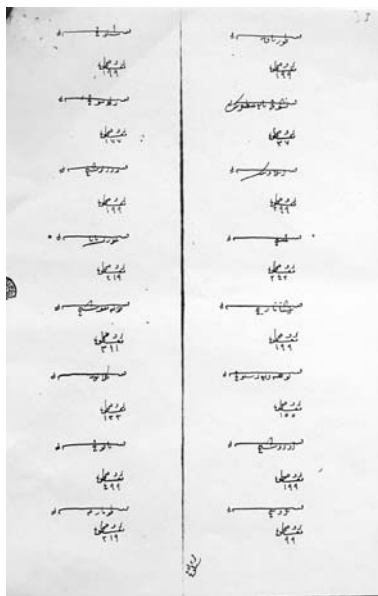
¹⁰⁰ Данас заселак Сковрч у селу Клајић, југозападно од Лесковца. Д. Амедоски, *Сумарни дефтер*, 575

¹⁰¹ Сада Госелце, насеље северно од Г. Бучумета.

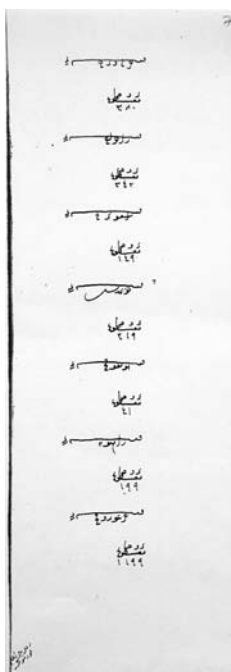
¹⁰² Мајковац, западно од Бојника, општина Бојник.

¹⁰³ Рафуна, југозападно од Лебана.

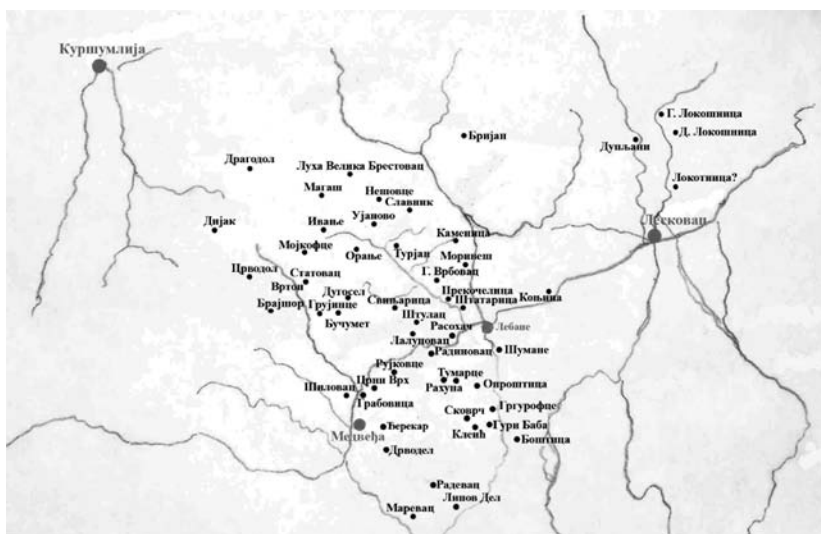
¹⁰⁴ Гргуровце, јужно од Лебана, крај Шуманске реке.

Mevkufat Kalemî Ganem Kitabeti no 25, 3-4   Mevkufat Kalemî Ganem Kitabeti no 25, 5-6

Mevkufat Kalemî Ganem Kitabeti no 25, 7

Карта 1: Села кадилука Медвеђа оптерећена плаћањем овчарине 1597/98. године

Необјављени извори:

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA):

Kâmil Kepeci Defteri, Mevkufat Kalemî Ganem Kitabeti no 25

Kâmil Kepeci Defteri, Mevkufat Kalemî Ganem Kitabeti no 3949

Tapu Tahrir Defteri no 179

Tapu Tahrir Defteri no. 567

Објављени извори:

167 numaralı muhâsebe-i vilâyet- Rûm-ili defteri (937/1530), II, Vılçitrın, Prızrin, Alaca-hisâr ve Hersek Livâları, (Dizin ve Tırkıbasım), Ankara, 2004.

Амедоски Драгана, *Сумарни дефтер Крушевачког санџака из 1516. године*, Београд 2023

Амедоски Драгана, „Дуговања Царској благајни на име закупа прихода од овчарине, пореза од влаха и других прихода у санџацима Крушевац и Смедерево (1473–1481. године)“, *Мешовита грађа (Miscellanea)* 42, Београд, 2021, 61-80.

Амедоски Драгана и Булић Дејан, „Узгајање ситне стоке у кадилуку Ужице“, *Мешовита грађа (Miscellanea)* 41, Београд, 2020, 31–52.

Амедоски Драгана и Булић Дејан, „Османски попис овчарине и торовине у кадилуку Мала Пожега из 1596. године“, *Мешовита грађа (Miscellanea)*, 40, Београд, 2019, 7–18.

Војанић Душанка, *Turski zakoni i zakonski propisi iz XV i XVI veka za smederevsku, kruševačku i vidinsku oblast*, Београд 1974.

Катић Татјана, „Дефтер овчарине и торовине кадилука Петруш из 1597/98. године“, *Мешовита грађа (Miscellanea)*, 29, Београд, 2008, 63-71.

Катић Татјана, „Узгој коза и оваца на простору кадилука Бован крајем XVI века“, *Крушевачки зборник 14*, Крушевац, 2009, 237–246.

Катић Татјана и Амедоски Драгана, „Попис целепа Пиротског кадилука из 1581. године“ *Мешовита грађа (Miscellanea)* 33, Београд, 2012, 143-170.

Стојанчевић Владимир, „Подаци за опис јабланичког среза“, *Лесковачки зборник 24*, Лесковац, 1984, 245-249.

Хаџибегећ Хамид, „Званични подаци о сточном фонду на подручју Новог Пазара, Трговишта и Бихора из 1585. године“, *Историјски записи 4*, Подгорица, 1969, 586-616.

Литература:

Amedoski Dragana & Petrović Vladeta, „Mining in Dubočica in the 16th century“, *TEME* 42-4, Niš, 2018, 1125-1140.

Brodel Fernan, *Struktura svakodnevnice: moguće i nemoguće*, I, Београд 2007.

Амедоски Драгана и Петровић Владета, *Градска насеља Крушевачког санџака (XV-XVI век)*, Београд 2018.

Бојанић Душанка, *Јадар у XVI и XVII веку*, Јадар у прошлости, Лозница 1985, 77-191.

Булић М. Дејан, „Османски попис ситне стоке гајене у кадилуку Сребреница 1596. године“, *Баитина 63*, Приштина-Лепосавић, 2024, 1-13.

Катић Срђан и Амедоски Драгана, „Дуговања закупаца владарских прихода у рудницима Заплана, Плана, Прљуш и Мејане (1520–1544)“, *Мешовита грађа (Miscellanea)* 45, Београд, 2024, у штампи.

Ракић Мита, *Из нове Србије: (Отаџбина, књ. 4, 5 и 6, 1880-1881)*, Лесковац 1987.

Фостиков Александра, *Занатство средњовековне Србије*, Београд 2019.

Hadžibegić Намид, „Porez na sitnu stoku i korišćenje ispaša“, *Prilozi za orijentalnu filologiju VIII–IX*, Sarajevo, 1960, 63-109.

Summary

Tatjana Katić

**Sheep and sheepfold tax register of the Medveđa *kaza*
from the year 1597/98.**

The Balkans has been a region of prosperous animal husbandry since the earliest times due to its geographical features, the abundance of water, winter lowland meadows and summer upland pastures. In medieval Serbia transhumant pastoralism was regulated by customary law and codified later by the Tsar Dušan's Code. Taxation on breeding sheep and goats was implemented through taxes paid in kind or services. Upon the fall under Ottoman rule, these taxes were incorporated into the Sultanic laws and paid in kind and cash. These were the sheep tax (*adet-i ağnam*), the sheepfold tax (*resm-i agil*), the grass tax (*resm-i otlak*), the tax on summer/winter pasture (*resm-i yaylak/kışlak*), and the prize for the tax collectors. The overall amount of the sheep breeding tax income fell most frequently to the sultan i.e. to the State Treasury. However, sometimes it was transferred to the military commanders of various ranks or a pious foundation (*vakıf*). The sheep taxes were collected based on data from the surveys produced by the Ottoman chancellery named *Ganem kitabeti* in which the number of sheep was listed per village. The register of the *kaza* of Medveđa, compiled in 1597/98, included 62 villages with taxable small livestock, the number of which is determined as a lump sum. Besides being a valuable source for local economic history, the register offers new material for historical geography and toponomastics.

